

נשמתין חדתינ

רשימות דברים מדא"ח שנאמרו בשב"ק פרשת בהר בחקותי תש"ע(*)

ליל שבת

בלימוד דף היומי שאחרי התפלה

א] דיבר מהא שבגמ' דידן פר' אלו הנחנקין הוא פרק עשירי ופרק חלק הוא פרק י"א, ואלא כבמשניות ובירושלמי ששם נהפכו הפרקים (וכיאר גם לזה ביאור פנימי) וביאר הענין ע"ד הפנימיות שהנה אלו שקיבלו ונענשו בד' מיתות ביד' הרי יש בהם הכלל של "כיון שלקו הרי הם כאחיד", וכדאי' בגמ' שהמיתה מכפרת עליהם וזוכים לעוה"ב עד שיכולים לזכות לחזור לגמרי להיכלל בהקדושה ובבחי' שנחשבים לצדיק מעיקרא (כמו שהארכנו בדא"ח פר' אמור שזהו השלימות דבע"ת שנהיה כצדיק מעיקרא), וכדאי' מהאריז"ל שהד' מיתות ביד' המה כנגד הד' שמות הק' דע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, והיינו שע"י העונש זוכים להיכלל בשם הוי"ה ב"ה ומאיר עליהם השמות הק' דצירופי הוי"ה הנ"ל, וע"כ מובן דיש להכניס את הד' מיתות ביד' בתוך עשרת הפרקים שמרמזים על שלימות הקדושה, שבנין הקדושה הוא במנין העשר ספירות, והפרק העשירי הוא

במצות הנחנקין, וכדאי' מהאריז"ל שמיתת חנק היא כנגד שם ב"ן - שם המלכות שהיא ספי' העשירית, משא"כ אלו שאין להם חלק לעוה"ב הם בבחי' שמחוץ לקומת הקדושה, וע"כ הם מחוץ לעשרת הפרקים, ואמנם אי' בגמ' (סנהדרין ק"ד ע"ב) דדורשי רשומות סוברים שכולם יש להם חלק לעוה"ב [ואי' מהבא"ח (בן יהודע סנהדרין ק"ב ע"ב ד"ה נפתח בחברין) שגם אנשי כנה"ג שמנו אותם שאלו שאין להם חלק לעוה"ב מודים לדורשי רשומות, אלא שזוכים לעוה"ב דייקא ע"י שמביישים אותם בכל הדורות ואומרים שאין להם חלק לעוה"ב], ופירש בזה שדורשי הרשומות הם כנגד בחי' הקוצו של יו"ד, שבבחי' רישם האלקות הראשון שנתגלה אחר הצמצום, שבבחי' שורש הרהמים העליונים [והם קשורים לבחי' עולם המלבוש - כתר הכללי דכל העולמות, ששם יש קדושה למנין י"א כמש"כ במקו"א, והם מכניסים אף את פי"א לבנין הקדושה, וזהו הטעם למעליותא שפרק חלק הוא בפי"א].

תחילת הסעודה

ב] דיבר מהנזכר בשו"ע (סי' קס"ז ס"א) שיש להתחיל לחתוך הפת ממקום

שנאפה היטב, ואמנם בימינו שהכל אפוי היטב לכאור' לא שייך קיום הלכה זו, אלא

שמ"מ נהגו הצדיקים להתוך החלה באמצעה, ואמר שאולי זה בכדי לרמוז על שם הת"ך [שהוא שם הפרנסה החותך ומפריד ה"בכח" וה"בפועל" לב' מדרגות, עיין לקו"מ (תורה ס"ו) בארוכה ונתבאר בביאור למס' ברכות (פ"ג דף י"ח ע"ב) הנדפס בים החכמה תשס"ח (עמ' שט"ו-ש"ט)], וכן מרמז החיתוך באמצע על ענין קו האמצעי שהוא העולה עד הכתר ומגלה את יחוד השי"ת המתגלה בשב"ק.

ג] עוד הזכיר הקפידא שנהגו העולם שלא לאכול קצה החלה והלחם ואומרים שהוא קשה לשכחה, ובמנח"י (ח"ט סי' ח' אות ז') כותב שאף שלא מצא מקורו מ"מ נזהר הוא בזה משום מש"כ בתשובות הרשב"א (ח"א סי' ט') שיש להיזהר בדברי הנשים הזקנות, ואמנם אמר שמצא מקורו בספר לא מפורסם של הרב מבוטשאטש זי"ע.

ד] הניחו לפניו במנת הדגים שני סלטים א' חריף ואדום (סלס) ואחד מתוק (מיוז), והניחו החריף בצד ימין והמתוק בצד שמאל, ואמר מו"ר בדרך צחות שיש לרמוז שנזכה כבר לבחי' מלכות עטרת בעלה וכמו שיהיה לעת"ל, דהיינו דהדבר חריף שהוא בבחי' הגבורות מרמוז על המלכות (שבנינה מהגבורות), וכשהוא בצד ימין שהוא המקום החשוב יותר מרמוז על הבחי' הגבוהה יותר שתהא לעת"ל שתהא המלכות (היינו ענין האמונה והתפילה) בראש [והזכיר שיש בענין זה ג' דרגות של יחוד הזו"ן, א. שכתר דז"א מעל כתר דנוק', ב. שכתר דז"א וכתר דנוק' שוים, ג. תיקון דלעת"ל שהוא כנ"ל שמלכות עטרת בעלה (ועיין בספר פתח עיניים החדש ח"ז באריכות בשם מו"ר שיש בשבועות ג' מדרגות בעליית הז"א להכתר או שזוכים לגלגלתא או למ"ם דעתיק או לרדל"א שזה המדרגה הגבוהה ביותר שאז מלכות עטרת בעלה כנ"ל)].

ה] נכנס הבעל שמחה (הרה"ח רא"ב) שעשה שלום זכר בבית מו"ר, והזכיר מו"ר הטעם לענין סעודת השלום זכר בליל שבת דייקא, עפ"י דברי המדרש (ויקרא רבה כ"ז, י' ומובא במ"ז יו"ד סי' רס"ה סק"ג) שהא שמילה ביום השמיני כדי שיראה התינוק לפני מילתו את פני המטרונא (היינו את השכינה הק' המתגלית בשב"ק), ולכא' במי שנולד באמצע או בסוף שב"ק (כמו שהיה אצל הרך הנימול דידן) ומלים אותו בשב"ק הבאה הרי לכא' לא עברה עליו לפני מילתו כל יום השבת בשלימות, אלא מוכח מזה שהעיקר בענין זה הוא גילוי השכינה שבליל שב"ק (חקל תפוחין קדישין - שהיא המלכות - מטרוניתא), וע"כ מתאספים לכבוד התינוק בליל שב"ק שע"י שבנ"י מתאספים בליל שב"ק לכבוד התינוק ומברכים אותו וכו' מסייעים בזה שיקבל התינוק את האור של השכינה שמתגלית בליל שב"ק שזהו האור הנצרך עבורו למילתו.

ו] ובהזדמנות אחרת הוסיף מו"ר לכאר שהאור של ליל שב"ק הוא האור שמקשר בין עבודת השי"ת שבבחי' ספי' הבינה דימות החול לאור יחוד ה' שבבחי' ספי' החכמה דיום שב"ק (וביאר בזה מדוע באידיש נקרא ליל שב"ק "פרייטאגס צו נאכט", שזה לכא' שלא עפ"י תורה לקרוא כן, שהרי ליל שב"ק קשור ליום שב"ק ולא ליום שיש, ומדוע קוראים לו באידיש יום שיש בלילה, אלא שזהו רמז על הנ"ל שליל שב"ק תפקידו המיוחד להעלות את ימות החול אל הקודש, וזהו מה שנצרך לתינוק שיש להכין עבורו שתהא המילה שלו שביום השמיני שבסוד עבודת הבינה (ספי' השמינית מלמטה למעלה) בתור פתיחה והתקשרות לאור החכמה והכתר, וע"כ עיקר ההכנה שצריך התינוק לעבור הוא ליל שב"ק שהוא בסוד הנ"ל.

ז] ובהזדמנות נוספת ביאר עפ"י הנ"ל מדוע ההתגלות

ההגדולה ביותר שראו אצל כ"ק האדמו"ר מקרעטשניף זי"ע (ששכנע הקודם היה הילולא רבא דיליה) היתה בטיש דליל שב"ק, היות שדרכו בקודש היתה בעינין הזה לקשר בין אש הבינה לאור החכמה, וכמו שראינו שאף שדרך עבודתו היתה תמיד בהתלהבות ובאש קודש לזהמת מ"מ היה מאיר את כל עבודת השי"ת שלו בחן ובמתיקות ובגדלות והארת המוחין, שזה בבחי' התקשרות העבודה והאש לאור החכמה והיחוד (וכידוע איך היה מקשר כל עבודתו הק' להארת המוחין שבספר התניא קדישא שהיה דבוק בו בכל נפשו כל ימי חייו והיה מוסר בו שיעורים ברבים כל יום ויום) שזהו ענינו של ליל שב"ק, וע"כ ההתגלות וההשפעה העיקרית שלו אל העולם היתה בליל שב"ק שהוא הזמן המיוחד לענין זה, והדגיש רבינו שאינו מדבר בזה על מדרגת הצדיק בעצמו, שאין לנו שום השגה בזה, אלא בהתגלות והשפעה שלו כלפי חוץ כנ"ל.

עניני פרשת בהר

ח] וסיים לקשר ענין זה (דאור השכינה המתגלית בליל שב"ק) לפר'

השבוע שעוסקת במצוות השמיטה, שהיא כנגד הבחי' דליל שב"ק, שהרי החילוק בין שב"ק לשבת הארץ דשמיטה הוא שבשנת השמיטה יש עליה רק אל בחי' המלכות, וע"כ בשנת השמיטה נאסרות רק המלאכות שבקרקע שכנגד ספי' המלכות, ובשב"ק יש עליה גם אל הזו"א ולכן נאסרות כל המלאכות כדאי' זה מהאריו"ל (שער המצות דף כ"ז ע"א ובספר הליקוטים פרשת בהר סי' כ"ה) וכמבואר להלן, וא"כ בחי' שנת השמיטה דומה לבחי' דליל שב"ק שמתגלה בה הגילוי דהמלכות.

ט] והוסיף לדבר בקצרה מענין זה דלכא' דברי האריו"ל שבשנת

השמיטה העליה היא רק למלכות ולא להזו"א מתאימים יותר עם שיטת המבי"ט הידועה (שו"ת המבי"ט ח"א סי"א) שמצוות השמיטה קאי בעיקרה על החפצא דהקרקע עצמה שנפקעת מבעליה מעצמה בבחי' אפקעתא דמלכא ואין המצוה על הגברא, וזהו כדברי האריו"ל שאין עליה בשמיטה לנשמות בני' שהם מרכבה אל הזו"א וע"כ אין עיקר המצוה עליהם, אך לשיטת הב"י (שו"ת אבקת רוכל סי' כ"ב-כ"ה) שהמצוה קאי על הגברא דבני' שהם יפקירו שדותיהם א"כ חזו"ן שגם בשמיטה יש קדושה ועליה לנשמות בני' ולא רק לקרקע, ותי' בזה שבני' הם באמת מרכבה גם לזו"א וגם לנוק' וכדאי' בנים אתם להויה (ז"א) אלקיכם (נוק'), ובפרשות הרי הגופות והנפשות של בני' נלקחים מקדושת הנוק', ונשמות בני' מקדושת הזו"א, ובזה אתי שפיר שמצוות השמיטה אף לשיטת הב"י שהיא על הגברא דבני' מ"מ אינה מצד נשמותיהם אלא מצד גופם ונפשם שהם ג"כ בבחי' המלכות וכמו הקרקע, משא"כ שב"ק שיש בה עליה בין להנוק' ובין להזו"א (היינו בין לגוף ולנפש ובין לנשמה) ע"כ עלית הנשמה לשרשה משביתה מבני' את כל הל"ט מלאכות של העוה"ז (משא"כ עליית הנפש והגוף שבשמיטה מקדשת רק את הקרקע שבעוה"ז שכנגד הנפש והגוף כנ"ל).

י] עוד דיבר בענין המח' הגדולה הנ"ל דהב"י והמבי"ט לגבי קדושת

פירות נכרים, וסיפר שבשנת של"ה היה הב"י חולה (החולי שבו נפטר לבית עולמו בשנה זו) ובשנה זו גברה יד המחזיקים בשיטת המבי"ט, וביאר טעם הפנימי לזה, דהנה אי' בעמק המלך (שער עולם התורה פרק נ"ה) ששנת של"ה היתה שנה שהיתה מסוגלת ביותר

צדקנו הוא דוקא מזרע שלמה בן דוד (שאינן לזה לכא' מקור ברור בחז"ל ואכמ"ל), אלא שזה בבחי' שפוסק הרמב"ם לדינא שמשיה צדקינן חייב לבא דוקא באופן של שלום ומנוחה (שזה היה הדרך של מלכות שלמה המלך ע"ה שהיה מנוחה ושלום בימיו) שהלא אפי' ביהמ"ק הראשון לא היה יכול להיבנות ע"י דוד המלך ע"ה היות ששפך דמים רבים וכ"ש שתיקון השלם והנצחי צריך להיות באופן של מנוחה ושלום המופלג בב"א.

יב] דיבר עוד מענין מצות תוספת שביעית, והזכיר בזה דבר חידוש מהגרצ"פ זצ"ל (שו"ת הר צבי ח"ה זרעים ב' סי' ל"ב) שמביא את קושית זקינן דמו"ר החמדת שלמה (או"ח סי' ל"ה) שמקשה על תוס' במו"ק (דף ד' ד"ה מה) שסובר שתוספת שביעית אין לה שיעור מהתורה א"כ למאי בענין בכלל למצות תוספות שביעית והלא בלא"ה ישנה בכל שנת השמיטה מצות תוספת יו"ט דראש השנה, ומתריץ בזה הגרצ"פ תירוץ פלא עפ"י דברי הגמ' במס' שבת (ק"כ ע"ב) דמלאכה ע"י גרמא אינה אסורה מדאו' בשב"ק, ובזה מחדש דשביעית המורה משב"ק בזה היות דבשמיטה יש מ"ע מיוחדת על שביתת הארץ, וא"כ יש איסור שלא לגרום שתיעבד הארץ אף בגרמא, וביאור הדברים שבשבת איסור המלאכה הוא על הגברא וע"כ כשאינו עושה האדם המלאכה להדיא אלא ע"י גרמא שאין מתייחס המלאכה אליו מותר מדאו', אך בשמיטה שהחויב הוא על החפצא שהארץ תשבות ע"כ אף אסור מדאו' לגרום שתיעבד הארץ אפי' ע"י גרמא [ובזה מפרש בדרך פלפול את דברי רש"י בתחילת מס' ר"ה (בד"ה לשמיטין וליובולת) שכתב רש"י "משנכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע מן התורה", ולכא' קשה דהלא גם קודם כניסת

לביאת הגוא"צ, [שכן מרומז בסוף ספר דניאל, ושם היינו זוכים שהאריז"ל לא היה מסתלק בשנת של"ב אלא היה חי עוד ג' שנים עד שנת של"ה, היה ממשיך להוריד בג' שנים אלו אור האצי' לג' העולמות הבי"ע והיה גומר התיקון השלם וממילא היה מביא עי"ז את הגאולה, וכמש"כ כבר מזה בארוכה בכ"מ (בס' החכמה תשס"ו עמ' ס"ג וביס' החכמה תשס"ז עמ' כ"ה)] וע"כ בשנה זו גברה דעת המבי"ט שסובר שקדושת שביעית היא על עצם החפצא דהקרקע דאר"י (אף ללא הגברא דבנ"י) שזה בחי' שהתגלתה אז קדושת האצי' לתוך גוף הארץ התחתונה, שבבחי' תיקון הבי"ע (שהיה צריך האריז"ל לתקן כנ"ל).

יא] והוסיף מו"ר שבכ"ז לא זכינו ששנה ההיא תהא שנת הגאולה (אף שנעשה בה מעין תיקון הנ"ל דהורדת הקדושה להבי"ע), וביאר הטעם לזה היות שנעשה הדבר באופן של מחלוקת, ותיקון הגאולה העתידה מוכרח להיות בדרך של שלום דייקא (שזהו גופא מה שגרם גם לפטירת מורינו האריז"ל לפני שנת של"ה ע"י המחלוקת שפרצה בין התלמידים כדא' בשבחי האריז"ל), וע"כ א"א להביא את הגאולה ע"י מחלוקת שמעוררת בחי' מלחמות ח"ו וואף שמלחמתה של תורה שבין הת"ח בעצמם מביאה שלום לעולם, וכמש"כ במקו"א בשם החת"ס זי"ע לפרש דברי התנ"כ"א שת"ח מרבים שלום בעולם שבמלחמתה של תורה של הת"ח מבטלים גזירת מלחמות גשמיות (והיינו שיוצאים יד"ה גזירת המלחמות במלחמות אלו וניצול העולם ממלחמות גשמיות, ונמצא שהת"ח מרבים שלום בעולם), אך במח' הנ"ל התערבו ג"כ עוד אחרים שהפכו למח' שלא לש"ש שהיא מעוררת מלחמות ומעכבת ודוחה את הגאולה ה"י, וכמש"כ במקו"א לבאר פסק הרמב"ם (בהקדמתו לפרק חלק) שפוסק שמשיה

תשרי אסור מה"ת להרוש ולזרוע מדין חיוב תוספת ר"ה, עיי"ש מה שתירץ עפ"י הנ"ל.

יג] והזכיר בזה מו"ר את מה שדיבר במקו"א בענין מה' הבבלי

והירושלמי האם שבת הוא רק איסור גברא או גם איסור חפצא, שהגר"י ענגיל (אתיון דאורייתא כלל י') מוכיח מגמ' ברכות (נ"ב ע"ב) שאין מברכין בורא מאורי האש על נר שעשה בו הגוי מלאכה בשבת הואיל ונעבדה בו עבירה, שמזה מוכח שלשיטת הבבלי איסורי שבת הם גם על החפצא ולא רק על הגברא וצ"ע שם בדברי הגר"י ענגיל דהלא בפשטות רק ב"ש ס"ל דיש חיוב שביתה על הכלים, אך לדידן דקיי"ל כב"ה שאין אדם מצווה על שביתה כליו א"כ ש"מ דחיוב שבת רק על הגברא ולא על החפצא (ומהירושלמי שבת פ"ג ה"ג מוכח שס"ל שאיסורי שבת הם רק על הגברא) [ונתבארה פנימיות המח' בביאור למס' ברכות]. והקשה מו"ר שלכאו' קשה לשיטת הבבלי דס"ל ששבת הוא ג"כ איסור חפצא א"כ מדוע אין בשב"ק איסור על איסור מלאכה בגרמא, והלא כמו שבשיעית היות שיש מ"ע על החפצא (שתשבות הארץ) אסורה המלאכה אף בגרמא ה"נ אם גם בשב"ק יש מצוה על כל חפצי האדם שישבתו, ובפרט הוסיף להקשות עפ"י קבלה דא"י שבין בשמיטה ובין בשבת יש עליה לספי' המלכות א"כ לכאו' באמת צריך להיות האיסור דשב"ק גם על החפצא (דהמלכות בבחי' החפצא והו"א בבחי' הגברא) והו"ל לאסור גם בשב"ק מלאכה בגרמא כמו בשמיטה כנ"ל, וביאר בזה עפ"י פנימיות דהיות דעיקר ענין שב"ק הוא היחוד דו"ן שנהיה בו (במוסף שב"ק) הרי הכלל הוא ד"באתר דאית תמן דוכרא, נוקבא לא אידכר תמן", והיינו דמכיון שבשב"ק יש עליה בין להז"א (שבבחי' נשמות ישראל) ובין להנוק' (שבבחי' נפשות וגופות דבנ"י) הרי העליה

דהנוק' אינה עולה בשם ונקרא הכל ע"ש הדוכרא, וכמו דחזינן במוסף שב"ק (שהוא זמן היחוד דו"ן) שאז מזכירים בתפלה רק את הדוכרא וכמו שאומרים אז וינחו "בו" כל ישראל וכו' דאז הנוק' אינה עולה בשם [ורק בתחילת העליה דליל שב"ק שאז רק להנוק' היתה עליה ועדיין לא היתה עליה לז"א אז מזכירים וינחו "בה", אך עיקר השבת הוא יום השב"ק זמן היחוד (ובמנחה דשב"ק מזכירים שניהם ואומרים וינחו "בם", היות שאז יש לשניהם עליה אך אין אז יחוד וע"כ צריך להזכיר שניהם, שרק בזמן היחוד אין הנוק' עולה בשם)], ובזה אתי שפיר שאף לדעות שגם מלאכת שב"ק הם גם על החפצא (שבבחי' הנוק') מ"מ אי"ז העיקר ואינו עולה בשם, דכיון דיש עליה בשב"ק לגברא הרי"ז העיקר וע"כ המלאכה ע"י גרמא אינה אסורה בו מדאו' כנ"ל, משא"כ בשמיטה שכל העליה היא רק להנוק' (ואפי' להב"י שהחייב על הגברא להפקיר השדות כבר ביארנו דהיינו על חלק הנפשות דבנ"י שבבחי' "החפצא שבגברא" ולא על נשמות בנ"י שבבחי' הגברא דידהו) וע"כ בשמיטה יש איסור מלאכה אף ע"י גרמא.

יד] דיבר עוד מענין המצוה של "קנה מיד עמיתך" דילפינן מיניה (ספרא

בהר פר' ג') דיש לקנות אצל יהודים ולא אצל גויים, והזכיר שיש בזה מח' בפוסקים האם זה אפי' כשהיהודי מוכר יותר ביוקר מהגוי, דבתשובת רמ"א (סי' י') דן לגבי ספר הרמב"ם שהדפים המהר"ם מפדוואה באיטליה עם הגהותיו וגם איזה מדפים גוי הדפיסו ומכרו יותר בזול [ופרצה עיי' מח' גדולה וקשה בין הדפוסים שגרמה אח"כ לתוצאות נוראות של שריפת התלמוד באיטליה רח"ל וסגירת כל בתי הדפוס העבריים שם בויניציאה ואכמ"ל], ופסק שם הרמ"א שאף אם היהודי מוכר ביוקר יותר יש

לו ריוח בעסק עם הגוי) לא שייך זה", והיינו דהח"ח אף דפוסק כרמ"א דמצות דקנה מיד עמיתך היא אף כשהגוי מוזיל קצת מ"מ מחדש דאין בזה חיוב אלא מצוה נואלי לכן שינה הח"ח מלשון הרמ"א שכתב בתשובתו **"שמחויב כל אדם לקיים מיד עמיתך – עמיתך קודם אע"ג דכותי מוזיל גביה"**, והח"ח מעתיק פסק הרמ"א בלשון **"מוטב יותר שיקנה מישראל אפילו אם יצטרך להוסיף מעט יותר"**, אך צ"ע שהרי גם בס"ז כותב לשון מוטב (לגבי שכירות מישראל) אף ששם לא מייירי שהישראל משכיר יותר ביוקר, ואולי הח"ח ס"ל דאף בשניהם שוים ג"כ אינו חיוב אלא מצוה, וצ"ע], ונעיי"ש עוד בנתיב החסד שמחדש עוד שכ"ז בדבר שאין לו מחיר קבוע, אך בדבר שיש לו מחיר קבוע והישראל המוכר מעלה על המחיר אין מחויב לקנות אצלו].

טז] וע"ע בענין זה בתשובות והנהגות להגר"מ שטרנבוך (ח"א סי' תת"ה) שמחדש שלשיטת הרמ"א הנ"ל צריך להוסיף כדי לקנות מהיהודי עד שתות ומסמיק לזה דברי התשב"ץ (ח"ג סי' קנ"א) [ובתשובות והנהגות ח"ב סי' תשכ"ד חוזר ומביא שיעור זה של שתות וכותב זאת בשם שו"ת הרמ"א עצמו (שכאלו הרמ"א עצמו כותב השיעור דעד שתות), ואנו לא מצאנו רמז ברמ"א על שתות, ואף בתשב"ץ הנ"ל (שמציין בח"א) אין שום ראיה לשיעור דשתות עיי"ש, וצ"ע], ומביא שם עוד שהחזו"א הקפיד מאוד לקיים מצוה זו ולקנות מחנות רחוקה של שומר שבת, ונוטה שם שהחיוב ללכת לזה שיעור מיל, אך כותב שמסתבר שזה בקניה קבועה או בקניה גדולה וחשובה אך באקראי ובדבר מועט אין חיוב להקפיד אצל שומר שבת דוקא, ומביא שם ששמע ליישב מנהג העולם שאין מקפידים בזה

לקנות אצל היהודי והעתיקו החת"ס בשו"ת חו"מ סוס"י ע"ט, וכן אי' בשו"ת התשב"ץ (ח"ג סי' קנ"א) דהכתוב מזהיר שיקדים למכור לישראל לפני הגוי אפילו לישראל בפחות ולגוי ביותר, דבשוה בשוה לא הוצרך הכתוב להזהיר עיי"ש, ואמנם המהרש"ם (משפט שלום ריש סי' קפ"ט) נשאר בצע"ג על הרמ"א ועל החת"ס הנ"ל, וכותב שנעלם מהם במחכ"ת לפי שעה מה שפסק השו"ע בחו"מ סי' קע"ה סמ"א שאי' שם להדיא דאינו חיוב למכור לישראל בפחות ממה שיכול למכור לגוי וא"כ ה"ה דמותר לקנות בזול מגוי (וכן מביא שם המהרש"ם משו"ת תועפות ראם (חאו"ה סכ"ב) שדחה את דברי הרמ"א [ומביא שם גם משו"ת מהר"ם שיק (חו"מ סי' ל"א) שמאריך ג"כ בדברי הרמ"א ומסכים לבסוף לדינו דהרמ"א, אלא שמחדש דגבי תגר הקונה ומוכר להרויח לצורך פרנסתו לא צריך להקדים לקנות ולמכור ליהודי גם בריוח קצת, אבל אם אין שם רק טרחא יותר לקנות מישראל או למכור לישראל מחויב לטרוח עיי"ש].

טז] ואמנם הח"ח זי"ע בספרו אהבת חסד (פ"ה ח"ז) פוסק להלכה שמוטב שיקנה מישראל אפי' אם יצטרך להוסיף מעט יותר כתשובת הרמ"א הנ"ל, ובהערותיו למטה (נתיב החסד אות י"ב) מוסיף דע"כ כוונת הרמ"א היכא שהוא נוגע רק לדבר מועט דאל"ה פשוט וברור דאין מחויב בדבר הזה (ואין כותב שם השיעור כמה הוא דבר מועט), וממשיך שם דאין להקשות על דברי הרמ"א מדברי השו"ע הנ"ל סי' קע"ה (היינו קושיית המהרש"ם שחלק מחמת קושיא זו על דברי הרמ"א) "דיש לומר אין הכי נמי חיוב אין עליו אבל מצוה יש עליו, ונפ"מ לענין לכפותו בזה, דהא המחבר קאי על מה דכתב בסעיף מ' דהיו משמתנין ליה, וקאמר דבאופן זה (שיש

משום שכשהמוכר יש לו כבר פרנסה כדי צורכו ומוכר כדי להתעשר הרי בזה אין חיוב להקדימו דחייד קודמין שא"צ לדאוג שחבירו יתעשר על חשבונו והוא יפסיד ולרוב המוכרים יש פרנסה די צורכם, אך כותב דהפוסקים סתמו ולא חילקו בזה, אלא מציין שבח"ב סי' תשכ"ד העלה שכ"ז אינו חיוב מדינא אלא מדה טובה שראוי לנהוג כן, ומציין שכן מבואר בקרבן אהרן על התו"כ פר' בהר שאינו אלא לעצה טובה בעלמא וכ"כ המלבי"ם שם שהוא על דרך המוסר, עכ"ד.

יז] ויעייין בח"ב בתשובה הנ"ל שעיקר האסמכתא שלו לחלוק על התשב"ץ והרמ"א הנ"ל היא מכח הקושיא הנ"ל שמקשה המהרש"ם על הרמ"א, וע"ז סומך למעשה שאפשר להקל לחפש לקנות בזול אצל גויים, ורק אם המחירים שווים כותב בתחילת דבריו דחייבים מדינא לקנות אצל יהודי שומר תומ"צ, ושוב מסיים שמסברא נראה שרק לרמ"א שהייתם לוותר ממון ולקנות ביוקר החיוב הוא מדינא, אך לפי מה שמכריע שאין חיוב להפסיד ממון ע"ז א"כ נראה יותר שכל דברי התו"כ להקדים יהודי לגוי הם רק בבחי' מדה טובה ע"ד המוסר, ולכן דין זה אינו מופיע בשו"ע כמו שאר עניני מדות טובות שאינם מופיעים בשו"ע, ומסיים שכן משמע בקרבן אהרן ובמלבי"ם כנ"ל, עכ"ד.

יח] אך לכא' צע"ג על דבריו האם אפשר לחלוק על התשב"ץ והרמ"א והחת"ס והמהר"ם שיק והח"ח, שהם גדולי הפוסקים שיש להם הוראות שאנו הולכים אחריהם בכל דיני התורה (שלדבריהם איירינן הכא בחיוב ומצוה דאורייתא), מכח משמעות דברי הקרבן אהרן והמלבי"ם [ובפרט שאינם חולקים להדיא על הרמ"א אלא מפרשים את

יט] עוד אמר מו"ר שיש לעיין בפוסקים האם החיוב הוא רק בקניה או אף בשכירות, כגון השוכר דירה או רכב (או לוקח מונית לנסיעה שזו ג"כ שכירות לשעה) האם מחויב להקדים לשכור מיהודי ולא מגוי, ושו"מ באהבת חסד (שם ה"ז) שכותב ש"פשוט דה"ה אם צריך לשכור איזה דבר למלאכתו מוטב שישכור מישראל אם התועלת משניהם בשוה", ומציין ע"ז בנתיב החסד שאף שא"צ ע"ז ראייה מ"מ היות שבכו"ה מצוי לעבור ע"ז מביא ראייה ע"ז מגמ' ב"מ נ"ח ע"ב דקאמר על האי קרא גופא דשכירות ליומיה ממכר הוא.

כ] אך הסתפק מו"ר עדיין כשמחפש פועלים או עוזרים כגון לבנות איזו בניה או לניקוי המדרגות וכדו' האם מחויב לחפש יהודי לפני גוי (כשהפרש במחיר הוא רק מעט כנ"ל מהח"ח), או שזה שאני שבדרך כלל הגויים יותר מורגלים לעבודה קשה משא"כ היהודים שהם בני מלכים קשה להם יותר העבודה, וא"כ מדויק מדברי הח"ח הנ"ל שהדגיש "אם התועלת משניהם בשוה" שכשהתועלת מהגוי יותר א"צ להקדים לו

יודעים להוכיח ולכן אין אנו רשאים לשנוא את הרשעים, שלא יצאו מכלל לא תשנא את אחיך היות שלא הוכחנו אותם, ומסיים שם דכן לענין שאר הלכות, ואמאי לענין זה שאני, והביאור בזה י"ל עפ"י דברי מוהרנ"ת זי"ע בלקוה"ל (אור"ח הלכות ביהכנ"ס ו', כ"ד) שמבאר דהטעם הפנימי למצוה זו להקדים לקנות מיהודי הוא כדי שיהא אדם מקושר אף בגשמיות עם חברים טובים שיעזרו לו ויחזקו אותו בעבודה", וע"כ אף לקנות דברים גשמיים יש לקנות דוקא מאת עמיתך בתורה ומצוות, ועפ"י מובן פסק התשובות והנהגות הנ"ל, שאף שדינם כתינוקות שנשבו מ"מ בענין זה אין צורך להקדימם לגוי כיון שסו"ס א"א להתלמד ולהתחזק מהם בעבודה", ולסברא זו דמוהרנ"ת מסתבר גם דהמצוה היא אף על פועלים וכו' (ואמנם מוהרנ"ת בעצמו מזהיר בתוקף בשם רביז"ל שאין ללמוד שום הלכה ואפי' להומרא מהטעם הפנימי דהמצוה, וכמש"כ בזה בארוכה בתשובה שבריש שו"ת ים החכמה ואכמ"ל).

כג] וסיפר מו"ר מעשה שהיה בילדותו שאיזה גוי פתח חנות גדולה בזול וגרם בזה הפסד לכל החנויות של היהודים, ופסקו הראב"ד דלונדון הגה"צ רבי אלחנן הלפרין שליט"א ועוד רבנים שיש לקנות מהיהודים ואת ההפרש הכספי במחיר מותר לקחת מכספי מעשר, ולכאז' הפסק הזה צ"ב דאם ההפרש בין המחירים היה קטן, שבזה ס"ל לרמ"א לעיל שיש חיוב לקנות אצל היהודי, א"כ לכאז' הו"ל דבר שבחובה וא"א לקחת עבורו מכספי מעשר (ואם היה ההפרש גדול הרי כתב הח"ח שבזה אין מצוה ד"קנה מיד עמיתך" לקנות מהיהודי ומדוע פסקו לקנות דוקא מהיהודי).

כד] ואולי סברו הרבנים הנ"ל כשיטת הח"ח הנ"ל דבאופן שהיהודי

הישראל, וצ"ע, ואמנם לכאז' המנהג להקל בזה ולשכור פועלים שאינם יהודים, אך צ"ע אם אפשר להביא ראיה מהמנהג לפשוט ספק הנ"ל, דהלא גם בענין קניה ומכירה ושכירות ג"כ כותב התשובות והנהגות דהעולם אינם נוהרים בזה וא"כ א"א להביא ראיה ממנהג העולם לגבי ספק הנ"ל, וצ"ע.

כה] עוד הסתפק מו"ר ודן בכל אלו שאינם שומרי תומ"צ בזמנינו שפסק עליהם החזו"א הידוע (אה"ע סי' קי"ח סק"ז) שבסבתם דינם כתינוקות שנשבו (והיינו כל זמן שלא השתדלו עמו שיעור ההשתדלות שהוא ראוי לשוב, "אמנם אחר שהשתדלו עמו והוא מזיד וממאן לשוב דינו כמומר, ושיעור ההשתדלות תלוי לפי התבוננות הדיינים כאשר יופיע ברוח קדשם בהכרעת דינו" – כ"ז לשון החזו"א אור"ח סי' פ"ז סק"ד) וא"כ יש להסתפק האם צריך להקדימם לגוי, והזכיר שנידון זה הוא גם לגבי השאלה האם יש צורך להעדיף לטוס בחברה של יהודים לפני חברה מיסות של גויים, שמוצד אחד נראה שהיות שאינם שומרי תומ"צ אין בהם הדין דעמיתך, אך מאידך צ"ע דאם דינם כתינוקות שנשבו הרי לכאז' אין יוצאים מכלל עמיתך.

כז] ושוב מצאנו בתשובות והנהגות הנ"ל (ח"ב סי' תשכ"ד) שכתב "ונראה שמחללי שבת בזמנינו אף אם אינם כעכו"ם, לגבי דין זה נתמעטו שאינם לעמיתך והיינו שאינם איתך בתורה ומצוות", ואמר מו"ר לבאר סברתו עפ"י פנימיות שהנה לכאז' צ"ב דכיון דנחשבים כתינוקות שנשבו הרי דינם כאנוסים וא"כ מדוע א"צ להקדימם לגוי, והלא אנו מחוייבין להחיות תינוק שנשבה ואף לחלל שבת על הצלתו, וכמש"כ החזו"א (אבה"ע סי' קי"ח אות ו') שמביא מסוף ספר אהבת חסד שאין אנו

באתדל"ת הענין וההתגלות של אני ראשון (בספ' הכתר) ואני אחרון (בספ' המלכות), ובזה מתקנים את כל הבריאה ע"י שמקשרים סופה לראשיתה ותכליתה הנ"ל וכו'.

כו] בענין המצוה ד"כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת"

(ויקרא כ"ז כ"ט) הזכיר את דברי הרמב"ן וז"ל "אני אומר כי מן הכתוב הזה יצא להם הדין הזה שכל מלך בישראל או סנהדרי גדולה במעמד כל ישראל שיש להם רשות במשפטים, אם יחרימו על עיר להלחם עליה, וכן אם יחרימו על דבר, העובר עליו חייב מיתה, והוא חיוכן של אנשי יבש גלעד, ושל יהונתן שאמר לו אביו (ש"א י"ד, מ"ד) 'כה יעשה אלהים וכה יוסיף כי מות תמות יונתן', ומחיכן נתחייבו אלו מיתה מן הדין הו"ן מן המקום הזה", ואמר שאולי מפסוק זה יש גם רמז ולימוד להא שבה המלך לדון ולענוש ולהרוג כשפוגעים בכבודו, שכמו שיש למלך רשות להחרים ולחייב מיתה על העובר על חרמו ה"נ בכל ביזוי שמכזים את המלך, והזכיר בזה לשון הרמב"ם (פ"ג מהל' מלכים ה"ה) "כל המבזה את המלך או המחרפו יש למלך רשות להורגו כשמעי בן גרא", ואמנם מלשון זה דהרמב"ם לכא' מוכח דאין חיוב על המלך להרגו אלא רק הרשות בידו, ומשמע שיכול המלך למחול על כבודו אם רוצה ולא להרגו, והזכיר שהקשו האחרונים כבר ע"ז שהרי קי"ל (רמב"ם הלכות מלכים פ"ב ה"ג) דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, והזכיר בזה ג' דרכים שכתבו האחרונים בזה, א. מוקינו החת"ם (אהע"ז ח"א סי' קנ"א) שאף שאין יכול למחול על כבודו מ"מ יכול למחול על העונש, ב. כע"ז תירץ בחמדות ישראל (נר מצוה אות ל"ט) דאין כבודו מחול היינו על להבא דאין רשות בידו להסכים שיבזוהו אבל על העבר יכול למחול ואינו מחויב להעניש,

מוכר יותר ביוקר הוי מצוה להקדימו (ולא חובה), וס"ל כהשימות שמותר לעשות צרכי מצוה מכספי מעשר (כמו שהאריך בענין זה בשו"ת ים החכמה סי' י"ח), וצ"ע, או ששם היה המצב שהיהודים היו עלולים להתמוטט מנכסיהם, שבה ודאי דיש מצוה של "והחזקת בו" אפילו כשהפרש גדול (אף שאין מצוה ד"קנה מיד עמיתך"), ויכולים לקיים מצוה זו מכספי מעשר שמצוה "והחזקת בו" היא המעלה הגדולה במעלות הצדקה.

עניני פרשת בחקותי

כה] הזכיר את דברי האבן עזרא

שבפרשתנו (ויקרא כ"ז, ל"ד)

שהיודע בסוד דהבריאה יודע ומבין סוד בכור ומעשר, וז"ל "ומי שיש לו לב להבין סוד העולם, אז ידע סוד הבכור והעשירי" עכ"ל, וביאר הענין (בשם ידידו הגאון המקובל הרב בלוי שליט"א בתוספת נופך) עפ"י דברי האריז"ל שכל ענין הבריאה הוא בבחי' הענין דאני ואין [שכל הבריאה נבראת יש מאין ע"מ לחזור ולבטל הכל שוב להשי"ת ולגלות בבריאה את האור האלקי הבלתי מושג, שבבחי' שהופכים שוב יש לאין, ועי"ז נהיה הבחי' של "אני ואין כאחד" שהיש נהיה הכלי לגלות את האור האלקי שקודם הבריאה ביתר קישוט, שנהיה האור בבחי' התחדשות התענוג שאינו תמיד שבתוך התענוג התמידי (דהאז"ם הפשוט שקודם הבריאה הוא בבחי' התענוג התמידי וע"י ביטול היש דהבריאה אל האין נהיית התחדשות בהתענוג התמידי ואכמ"ל), וזהו בבחי' כתר (אין מלכות (אני), וזה בחי' דב' המצוות הנ"ל דבכור ומעשר, שמצוה בכור מרמזת על אור הכתר שהוא הבכור והראשית לכל הספ' ומצוה המעשר מרמזת על ספ' המלכות הספ' העשירית, ובקידוש הבכור והמעשר לה' מעוררים

שיכול למחול לגמרי על העונש ס"ל שהא שהמלך מעניש על כבודו אינו מדין דהעמדת תיקון הארץ אלא מדין כבוד המלכות ידיה, ובזה ס"ל שאף אמנם שא"א למלך למחול לגמרי על כבודו (לגבי להבא שיבוזהו וכו') מ"מ על העונש (או על העונש החמור דהמיתה) יכול למחול כנ"ל.

כח] עור דיבר מענין זה דכבוד וכח המלך להמית, דזהו אחד מגדרי המלכות, וכדאשכחן בפוסקים (רבינו אברהם אב"ד והרדב"ז) לגבי ברכת המלכים "שנתן מכבודו לבשר ודם" שאחד מהתנאים לזה הוא שיהא בכח המלך להמית, וחזינן שזה אחד מגדרי המלכות, ובאמת אשכחן בדברי חז"ל (ברכות י"ט) גודל המצוה לראות פני מלכים עד שהתירו לכהנים מומאות מת דרבנן כדי לראות פני מלכי גויים, שאם יזכה בביאת משיח צדקינו יוכל להבחין כמה גדול כבודו של משיח צדקינו יותר מכבוד מלכי הגויים וכו', ושאל אחד מהתלמידים שלכא' צ"ב מה החשיבות הגדולה להבחין בין כבוד משיח צדקינו לכבוד מלך גוי (להבדיל אף אלפי הבדלות), וביאר מו"ר עפ"י דברי הוזה"ק, מאן נהורא דא נהורא דאתגלייא מגו חשוכא (וזהו פר' תצוה דף קפ"ז) שאינו ניכר כ"כ בתכלית גודל האור וגילוי כבוד המלכות של משיח צדקינו (שיבא במהרה כימינו) רק ע"י החשוואה לעומת הכבוד של מלכי הגויים, וביאר שבאמת גם הכבוד שלהם נובע מכבוד השכינה שנמצאת בגלות אצלם (והזכיר בזה את מוש"כ בעל התניא זי"ע כשהיה במאסר, שביקש מהמלוכה שרוצה שהמשפט שלו ובדיקת ענינו יהא ע"י שר גדול שאצלו יש יותר חלקי כבוד השכינה וממילא רחוק יותר משקר ומעיוות הדיון), וממילא יש באמת קשר פנימי בין כבוד המלכות דהגויים לכבוד משיח צדקינו שכבוד שניהם מכבוד השכינה, אלא שכבודם נלקח מכבוד

ג. באמרי שפר למחר"ש פרימו ז"ל פר' ויהי תירץ שיכול למחול על המיתה אך א"א לפטרו בלא כלום דאין כבודו מחול, וחייב ליתן איזה עונש נויש לציין עוד את לשון הרמב"ם בסה"מ מצוה קע"ג שמי שיעבור על מצות המלך "ראוי" ומוותר למלך להרגו (ומשמע שאף שהוא רשות מ"מ כן ראוי לעשות), ובשו"ת מהר"י ווייל סי' קי"ד והובא גם במהר"ם מינין תשובה ק"ו משמע שאסור למלך למחול על כבודו וחייב להמית המורד בו, ודלא כשיטת הרמב"ם (אמנם לכא' גם לדבריהם יש פתח להתיר המחילה באופן שיצא עי"ז טובה גדולה לקיום המלוכה וכמש"כ בעי"ז בדא"ה פר' כי תשא).

כז] והסביר קצת סברת המח' הנ"ל האם יכול המלך למחול על כבודו שלא להעניש או לא, שזה תלוי האם הא שהמלך מעניש כשמורדים בו זהו מדין שמלך במשפט יעמיד ארץ, ובזה מסתבר שאינו יכול למחול, וכמו למשל בהא דאשכחן עתה בלימוד דף היומי שחז"ל קבעו למיגדר מילתא שמי שחטא ושנה בלאו שיש בו כרת רח"ל מכניסים אותו לכיפה ומאכילין אותו לחם צר וכו' עד שכריסו נבקעת ומת, שלכא' בי"ד מחויבים לעשות כן ואינם יכולים למחול ע"ז, שחז"ל קבעו שעמידת הארץ ע"י משפט זה דייקא [ואמנם הזכיר בזה את דבריו המחודשים של החזו"א (סנהדרין סי' כ"א סק"ה) שסובר שדין זה הוא כדיני נפשות שצריך לו סנהדרין של כ"ג ואינו נוהג בימינו, ואמר שדברי החזו"א הם כנגד פשטות דברי הראשונים (כגון תשובת הריב"ש סי' רנ"א) שמשמע מדבריהם שהוא דין דמיגדר מילתא שנוהג כח זה לבי"ד בימינו אף שאינם בי"ד של כ"ג], וה"נ אם נימא שעונש המלך הוא כדי להעמיד משפט הארץ הרי חייב להענישו שלא לקלקל הנהגת הארץ, אך אלו שסוברים

השכינה כשנמצאת בגלות ובחושך ובהסתתר ובצער, וכבודו של משיח צדיקנו בזמן עליית והחזרת כבוד השכינה למקומה האמיתי בקרוב לעינינו בחסדים מגולים וברחמים גדולים בב"א.

כט וכיון דאתי לידיה ענין זה דהתירו חז"ל איסור דרבנן דטומאת כהנים כדי לראות פני מלכים, הזכיר עוד שמעולם תמה על דברי השו"ת שארית יהודה (למהרי"ל אחיו של בעל התניא זי"ע בהוספות סי' ל"ה) שמצדד להתיר לכהנים איסור טומאה מדרבנן כדי לקיים מצות ההשתטחות על קברי צדיקים [וז"ל שם "ומעלת השתטחות על קברי הצדיקים כי רבה ומבטלין גדרת חכמים מפני דבר זה וכיוצא בזה, וכן שמעתי שבארץ הקודש משתטחין הכהנים על קברי התנאים, ולדעתי ג"כ הוא מזה הטעם ולא משום קדושת התנאים דלא מצינו זה בגמ', אלא לפי שהקבר שהיה בימי התנאים היה פתוח מן הצד ואינו אסור אלא מדרבנן כדאי' בפ"ג דברכות, משא"כ קברים שלנו שהם סתומים אסורים לכהנים להשתטח על הקבר אפילו הוא צדיק גמור לפי שהוא אסור מן התורה, אבל סמוך לכיפה שאינו אסור אלא מדרבנן איסור זה נדחה מפני מעלת השתטחות על קברי צדיקים עכ"ל], והיה תמיד תמה על הכוחא דהיתרא הגדול שיש בתשובה זו, ואמר שמצא עכשיו (בקונטרסים שהודפסו האי שתא בענין עליית כהנים בל"ג בעומר במירון אחרי שנמצאו שם הרבה מערות קבורה וכו') שהביאו סברא זו עצמה מהמהר"ם חביב שהיה מגדולי הפוסקים בדורות הקודמים, ומביא שם עוד שקבלה בידו שכל מערות התנאים והאמוראים וכו' נבנו באופן של מערה שיש בה פותח טפת, דאיסורם הוא רק מדרבנן.

ל ונרמז כאן בענין זה מה שכתבנו בדא"ח דפר' תרומה בענין

השיטות דס"ל דקברי צדיקים אינם מטמאין, והזכרנו שם שהמנהג הקדום של הכהנים באר"י היה להיכנס בקבר רחל בפנים האהל [ונכתבנו שם שיש שם"ל שהטעם לזה משום דאלו שהיו לפני מ"ת אין מטמאין, ויש להוסיף לבאר סברתם יותר דס"ל כהשיטות שהאבות וכל אלו הצדיקים שהיו לפני מ"ת אין להם דין דבנ"י אלא כבני נח, וס"ל כמ"ד דקברי גויים אינם מטמאים (שהוא נידון בפנ"ע ואכמ"ל), ויש להוסיף שכן ס"ל גם לתוס' (ב"ב נ"ה ע"א) כמוכח שם מהתוס' שרק אדה"ר ואברהם אבינו שיש להם שם אדם מטמאין ולא שאר הצדיקים שקודם למ"ת שדין גויים להם].

לא ובענין מה שכתבנו שם שיש לברר בענין קבר רחל בימינו שהרחיבו האוהל הרבה מהאהל הישן האם אין חשש שיש שם קברים, שמענו עדות מפי ת"ח בר סמכא (רא"פ) שהיה נוכח כשבנו האוהל הגדול על השטח שהיו שם מקודם קברי גויים (שעשו קבריהם מסביב לאוהל הישן של רחל אימנו) וראה בעיניו שהוציאו כל העצמות של הגויים מקבריהם ואין תחת האהל הגדול עתה שום קברים, אלא שצ"ע בהלכה לגבי קברי עכו"ם שהוציאו משם העצמות וחרשו הקרקע האם אין נשאר איסור טומאה לכהנים מדרבנן אף בכה"ג, (ועיין ביו"ד סי' שע"ב שבבית הפרס שאסור לכהנים לילך שם, אבל לצורך מצוה שרי, וכאן יש לומר שכיון שהוא לצורך תפלה על קברי צדיקים יש להתיר) והת"ח הנ"ל טען שהגויים הנ"ל נקברו שם באופן של גניבה, ובודאי שאין משאירים על המקום טומאה בכה"ג שאין המקום שלהם, ואפילו במת ישראל שנקבר שלא ברשות ושלא במקומו מותר לפנותו אין משאיר טומאה על המקום אחר שמוציאין אותו משם וצ"ע.

לב] סיפר שזקיננו ז"ל חי בזקנותו באיזור שהתרוקן מכל תושביו היהודים ובקושי נשאר שם מנין (ונהיה זקיננו האהראי על כל המנין והיה החזן והבעל קורא וכו'), וסיפר שפעם אהת כשהלך בילדותו להתפלל אצל זקיננו צירפו אותו למנין כשיטת ר"ת דקטן עם חומש בידו מצטרף למנין, שמכרו שכדי שלא לבטל המנין הקבוע (שעי"ז יתפללו האנשים ההמה בלי מנין וכן דיש חשש דיתבטלו פעם אחרת לבא לביהמ"ד ועלול המנין להתבטל לגמרי) הוי שעת הדחק שאפשר לסמוך על שיטת ר"ת המתיר לצרף קטן שיותר מבן שש היודע למי מתפללין וכשיטת הרמ"א (סי' נ"ה ס"ד) המתיר בשעת הדחק לסמוך על שיטת ר"ת הנ"ל, וכן ס"ל להגה"ק מקאמרנא בשולחן המהור (סי' נ"ה ס"ה) להתיר בשעת הדחק, וע"ע בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קס"ב ובשו"ת חלקת יעקב ח"א סי' צ"ג ובשו"ת אג"מ ח"ב סי' י"ח שהתירו ג"כ כעי"ז בכמה הגבלות, עיי"ש] וגם מו"ר אמר פעם שאפשר לסמוך על שיטות אלו כדי שלא לבטל מנין ותיקין קבוע בבית מדרשנו, וסמך דבריו על מה שהאריך בתשובה שבריש שו"ת ים החכמה לפסוק כדעת החיד"א שאפשר להכריע מח' שבין הפוסקים עפ"י דברי השו"ת מן השמים דבכה"ג לא אמרינן תורה לא בשמים, עיי"ש בארוכה, וה"נ בעניינינו אי' בשו"ת מן השמים סי' י"ב שקיבל תשובה משמים להתיר בזה, עיי"ש [והיתר זה אולי מיוחד לביהמ"ד כגון דידן שנוהגים בו עפ"י הנהגות הקבלה כמבואר בתשובה הנ"ל הטעם שאין בכה"ג חשש דתורה לא בשמים, וסמכינן בענין זה על שיטת החיד"א בזה כמבואר שם, וה"נ ההיתר לסמוך על שו"ת מן השמים הוא החיד"א כנ"ל (ואולי יש קשר בין העניינים)] [ואמנם עיין בזה במ"ב סי' נ"ה ס"ק כ"ד שמביא שהרבה אחרונים שמחמירים שלא לצרף קטן אף בשעת הדחק].

לג] וסיפר שפעם בפר' בחוקותי נערך בביהמ"ד של זקיננו הנ"ל איזה קידוש אחרי התפלה והגיע הרב מטעם דלונדון ונתן דרשה והזכיר את הווארט מהרה"ק ר"ש מארסמטופלי זי"ע עה"פ (ויקרא כ"ז, ל"ב) "וכל מעשר בקר וצאן... העשירי יהיה קודש לה'", שהוא ר"ת וכי למה מת עקיבא שהיה רועה בקר וצאן, שהרי לכאוי היה צריך להיות רק תשעה הרוגי מלכות כנגד תשעה אחי יוסף (ללא ראובן ובנימין) שמכרו את יוסף, ומדוע מת ר"ע שהיה העשירי בעשרה הרוגי מלכות, אלא ש"העשירי יהיה קודש לה'", שמיתת ר"ע לכפר על מה שצירפו עמם אחי יוסף את השכינה וזהו העשירי יהיה קודש לה', ופירש הרב הנ"ל שזה הטעם למה שאי' בגמ' (ברכות ס"א ע"ב) שיצאה נשמת ר"ע באחד לרמוז שנכללה נשמתו והתאחדה כביכול ביחוד ה' עד שנהיה לגמרי מרכבה לשכינה ובבחי' העשירי יהיה קודש לה'.

לד] ונכנס מו"ר לבאר עמקות ענין הסוד ולקשרו אל חג השבועות הבעל"ט, בהקדם דברי הרמח"ל שמגלה שר"ע בן יוסף היה בבחי' משיח בן יוסף וכמרומו בשמו, ולכאוי קשה ע"ז מדברי רבינו האריז"ל (שער הגלגולים הקדמה ל"ב) שר"ע היה נשמת יששכר בן יעקב שהיה מבני לאה, ואיך אומר הרמח"ל שר"ע בבחי' משיח בן יוסף שמבחי' בני רחל.

לה] וביאר מו"ר ותירץ זאת בהקדם מה דאי' מבצל התניא שנשמות של בני לאה (הנקראים על שם יהודה מלשון הודאה לה') עוסקים בעיקר בעבודת התפלה, ונשמות של בני רחל (הנקראים ע"ש יוסף מלשון הוספה בחדו"ת) עוסקים בעיקר בהוספה בחידושי התורה, ולכאוי צ"ב דהלא מבני יששכר שמבני לאה היו הסנהדרין שלמדו

כ"ט ע"ב), שמרמוז על תורה שמביאה להתחזקות הנשמות, שהוא בבחי' תיקון השבירה [וכדאי' באריז"ל שהתגין של האותיות הם בבחי' ההכלא דגרמי שנותנים החיות לאותיות שנפלו בשבירה, ואכ"מ], שהוא הדרך של דוד שדרכו בחיזוק הנשמות הנפולות והשבירות. [ובחי' יוסף דוד נקרא בלשון התורה חכם ספירות דנשמות, היינו החלק העליון שבנשמה שמרגישה האלקות דהספירות, ואכמ"ל].

לט] ועפ"י כ"ז ביאר מו"ר העומק במה שיצאה נשמת ר"ע בתיבת אחד, שהנה עיקר האריכות בתיבת אחד הוא באות ד', שהיא ד' גדולה כנגד הבחי' של גדלות דספי' המלכות – שכינה, שאז נכללים ומתאחדים ב' הבחי' של גילויי השכינה הנקראים לאה ורחל, וכמובא בכוונות האריז"ל שמכלל כוונות אחד הוא לכלול ולייחד כל העשר ספי' באו"ם, וא"ח דאחד שבגימ' ט' קאי על הט' ספירות, וד' דאחד קאי על המלכות שהיא ספי' העשירית שנקראת ד' דלית לה מגרמה כלום שמקבלת מכל הספירות שמעליה, ובדרך כלל יש התחלקות בגילויי השכינה לב' גילויים דלאה (בחי' הנשמות השייכות יותר לעבודת התפלה) ורחל (בחי' הנשמות השייכות יותר לעיון התורה), אך במצב של גדלות השכינה מתאחדים ב' הבחינות דלאה ורחל לאחד, ומחזקים אחד את השני, וכדברי החזו"א באיגרותיו שהתורה והתפלה מחזקות אחת את השניה, שכן הוא השלימות שצריך להיות שיתאחדו ב' הבחינות דתורה ותפלה ביחד, וזה ע"י אהבת כל ישראל שעיי"ז מתאחדות כל הנשמות דבני לאה ובני רחל ועיי"ז מתאחדות התורה והתפלה.

מ] וביאר מו"ר שזהו הסוד הפנימי של חג השבועות הבעל"ט, שהנה

תורה וחכמה לישראל כדברי חז"ל (בראשית רבה ע"ב, ה'), ואין לך מי שמסיק שמעתתא אליבא דהלכתא אא"כ הוא משבט לוי או משבט יששכר (יומא כ"ז ע"א) ששניהם מבני לאה, ורואים שיש לבני לאה דרגה עליונה דהתורה, ואיך אומר בעל התניא שבני לאה שייכים בעיקר לעבודת התפלה.

לו] אלא ההסבר בזה שאף שגדלות בעיון וחדו"ת שייך לבחי' יוסף (וכמו שנאמר על יוסף שאין חכם ונבון כמוהו) (בראשית מ"א ל"ט) ומסר לו יעקב אע"ה את כל מה שקיבל משם ועבר (בראשית רבה פ"ד, ח') בכ"ז ההנהגה למעשה בפועל שבבחי' חלק ההלכה שבתורה"ק שייך לבחי' דוד שהלכה כמותו (סנהדרין צ"ג ע"ב), ש"הלכה" אותיות "הכלה" (שכינה הק') בחי' ספי' המלכות שניתנה המלכות ליהודה שמבני לאה, והיינו שענין התפלה וקביעת ההלכה למעשה שניהם שייכים לספי' המלכות שניתנה המלכות ליהודה שמבני לאה, וע"כ מובן מדוע חכמי הסנהדרין שנקבע ההלכה למעשה על פיהם היו משבט יששכר שמבני לאה.

לז] וא"כ יוצא שיששכר בן לאה היה בבחי' "יוסף דוד" שיששכר הוא מגלה את חלק התורה (שתורה בכללות שייך לבחי' יוסף – ז"א) של דוד (היינו חלק ההלכה שבתורה שהוא החלק המיוחד של דוד בתורה כנ"ל), ובזה מומתק הא דאי' (בראשית רבה ע"ב, ה') שיששכר נולד מהדודאים שנתנה לאה לרחל וקנתה בזה מרחל את חלקה, וע"כ יששכר היה בבחי' יוסף (בחי' חכמת התורה) שקנתהו לאה מרחל.

לח] ובזה ביאר מו"ר שגם תורת ר"ע (שהוא גלגול דיששכר כנ"ל מהאריז"ל) היתה בבחי' תורה דיששכר שהוא בבחי' יוסף דוד – תורה דדוד, וע"כ היה ר"ע דורש התגין שבתורה כדאי' בחז"ל (מנחות

על סוד היחוד דרחל ולאח (כנ"ל מכוונת האריז"ל) שנשמת ר"ע קשורה ליחוד הזה (כנ"ל שנשמתו גלגול דיששכר שנולד ג"כ מיהוד זה דרחל ולאח).

מג] ובזה יתבאר מה שמען משרע"ה שימסרו את התורה ע"י ר"ע בן יוסף, שזה בסוד מה שמען משרע"ה "שלח נא ביד תשלח" – ביד משיח שעתידי לגאולם, שמושיח צדקיננו יהא ג"כ בבחי' איחוד דרחל ולאח, היינו שיהא נכלל בבחי' איחוד מב"י ומב"ד (ששורש התקשרותם הוא בהתקשרות דרחל ולאח) שבבחי' איחוד תורה ותפלה שהתגלה במ"ת בחג השבועות כנ"ל.

מד] וע"כ בשבועות הוא היאצ"ט של דהע"ה שהוא ג"כ זכה לאחד ולחבר בתכלית התורה והתפלה בתהילים הק' שלו שהוא בחי' תורה ותפלה כאחד, וכן היאצ"ט של רבינו הבעש"ט הק' זי"ע שלימד איך ללמוד את התורה"ק ולידבק באו"ם שבתוך אותיות התורה"ק ועי"ז ללמוד התורה"ק בדבקות ה' של פנים בפנים שבבחי' התפלה, שהיא הדרגה הגבוהה של לימוד התורה"ק כמו שהיה כן במ"ת ש"פנים בפנים דיבר ה' עמכם" וע"כ אי' (תיקו"ז תקונא עשרין וחד ועשרין דף נ"ה ע"א) שחג השבועות הוא יום המסוגל לגאולה השלימה ברחמים, דהגאולה השלימה תלויה ג"כ בהתקשרות זו דתורה ותפלה ביחד בסוד דברי רביז"ל שחיבור דתורה ותפלה מעלה שעשועים שכמותם לא עלו מעולם שבבחי' השעשועים שיתגלו לעת"ל ברחמים כב"א.

הלכות שבת

מה] לאחד מהתלמידים היה מעשה שנפל לו זכוב לתוך האוכל ושאל למו"ר האם יש צורך להחמיר שלא לסמוך ולהתיר הוצאתו בכף עם עוד משקה כדברי

במ"ת התאחדו כל נשמות ישראל כאיש אחד בלב אחד ועי"ז נתגלה אז האיחוד בין תורה לתפלה, ולכן זכו שנגלה להם התורה באימה ויראה ברתת וזיע שבבחי' עבודת התפלה ובבחי' "פנים בפנים דבר עמכם ה'" שמרמז על שלימות איחוד דתורה ותפלה ע"י שקבלו את התורה בבחי' עמידה לפני ה' שהיא בחי' התפלה.

מא] וע"כ אי' באלשיך הק' שמדייק מדכתיב (בראשית ל', י"ד) "וילך ראובן בימי קציר חיטים וגו' שהיה זה בערב שבועות, ונשמת יששכר התעברה בחג השבועות, וההסבר כנ"ל שיששכר נולד מאיחוד דרחל ולאח ע"י שנתנה רחל במתנה את נשמת יששכר ללאח, שבאמת יעקב שבבחי' התפארת – תורה רצה להתחתן רק עם רחל שבבחי' התורה, ולא עם לאח שבבחי' התפלה, אלא שאי' (זוהר מדרש הנעלם פרשת תולדות קל"ד ע"ב) שהדודאים בטבעם מעוררים אהבה, ומכאן האהבה והתכללות של רחל ולאח (בבחי' התכללות דהב' משיחין בשורש) מסרה רחל חלק מנשמתה ללאח וזכתה לאח להוליד את יששכר.

מב] וזו היתה נשמת ר"ע – נשמת יששכר שגילה את נקודת היחוד דרחל ולאח, וע"כ גילה ר"ע השורש של תושבע"פ (כדאי' (סנהדרין פ"ו ע"א) שכל המשניות אליבא דר"ע) ותושבע"פ שייך אל בחי' רחל ("מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה" (תיקו"ז הקדמה י"ז ע"א)) ומאידך הרי ר"ע זכה לנ' שערי בינה, שנ' שערי בינה שייך לבחי' לאח [שלאח מלכות דבינה, משא"כ רחל שייכת לבחי' ל"ב נתיבות החכמה, בסוד אבא (חכמה) יסד ברתא (רחל)] אלא שאצל ר"ע נתגלה סוד היחוד דרחל ולאח בבחי' נשמת יששכר שנולד מיהוד דרחל ולאח כנ"ל, ובזה מובן הא דיצאה נשמת ר"ע באחד דייקא שמרמז

הפוסקים (שהכריעו נגד המקובלים, וזה לא יצויר שהמקובלים יהיו נגד התלמוד (או הפוסקים שלמדו דבריהם מן הגמ' שבזה כל ישראל שוים) כמבואר בשו"ע סי' ס"ח) ע"כ שמעתי, וכן הוא בשערי תשובה סימן כ"ה ס"ק י"א בשם הרדב"ז והחכם צבי וזהו טעמו שחיבר אדמו"ר מהדורא תנינא על השו"ע להכריע כהמקובלים, רק אנחנו לא זכינו לראות מן המהדורא תנינא רק הארבעה סימנים הראשונים (כמ"ש בהתחלת השו"ע ד"ה זאת מצאנו) ואת הסדור חיבר ג"כ ע"ז הדרך, העולה מזה שאין לתמוה על הסתירות שמן הסידור להשו"ע ואלו ואלו דא"ח" עכ"ל, ומשמע מדברי השע"כ שאת שו"ע הרב כתב עפ"י דעת הפוסקים ואת הסידור עפ"י דעת המקובלים, וא"כ מי שאינו הולך בכל דרכיו אחרי דעת המקובלים הרי לכא"ז יכול לסמוך על כל אלו הפוסקים המתירים.

מנ [וענהו] מו"ר שאף בודאי שמי שהוא תלמיד דהמתירים כגון שהוא בבחי' תלמיד של המ"ב (דהיינו שקיבל עליו לנהוג בכל דבר כהוראות המ"ב) יכול לסמוך על המ"ב (כדין כל תלמיד שיכול לסמוך על רבו בכל הוראות התורה אפי' לקולא בדאי), אך מי שאינו בגדר תלמיד המתירים הרי עליו לחוש לאיסור התניא בסידורו דהוי ספק דא' לחומרא, ומה שיש אומרים שאת הסידור כתב רק עבור החסידים שהמה נהגים כדעת המקובלים כבר כתב ע"ז הגרא"ח נאה בהקדמה לספרו פסקי הסידור שאף שרבים אומרים כן הר"ז "דברים בעלמא שאין להם טעם וריח", עיי"ש טעמו [וז"ל "והנה רבים אומרים כי השו"ע כתב אדמו"ר עבור כל העולם, והסידור כתב רק עבור החסידים שלו, ובהם הם מיישבים לעצמם טעם השינוי בין הסידור להשו"ע, ואלו הם דברים בעלמא שאין להם טעם וריח, כי מה נשתנו החסידים

הט"ז (סי' שיי"ט סקי"ג) שהעתיקו להלכה בשו"ע הרב (שם סכ"ד) ובמ"ב (שם סק"א) וכן התירו החיי"א והאגלי טל [ואף החזו"א (הלכות שבת סי' נ"ג) שחולק על סברת ההיתר דהט"ז (ונחשב להפרדת המשקה לב' חלקים), מ"מ מודה דלמעשה אפשר לעשות את עצת הט"ז בזוב אחד שנפל לכוס וכמש"כ שם טעם אחר להתיר בזה ואכמ"ל], וא"כ מכיון שרבו המתירים האם עלינו לחוש למש"כ בסידור בעל התניא בהלכתא רבתא לשבתא "שלא לסמוך על היתר הנהוג באם נפל זבוב או שאר פסולת לכוס או לקערה להוציאו על ידי כף ולשאוב קצת משקה עמו כו', כי יש בזה חשש חיוב חטאת ואיסור סקילה ח"ו ואין תקנה רק לשפוך מהכוס עד שיצא הפסולת מתוכו" וכו', שלכא"ז דעת התניא בסידורו הוא דעת יחיד נגד רבים המתירים [וגם האגלי טל (סק"ל) אחר שמעתיק את דברי התניא בהלכתא רבתא לשבתא מסיק שלא כדבריו ומתיר בזה] ובפרט דהלא יש האומרים שבשו"ע הרב כתב את דעת הפוסקים ובסידורו כתב את דעת המקובלים (שהחסידים נהגו לעשות כהמקובלים) [וסומכים המה דבריהם על משמעות דברי שער הכולל (תלמידו של הצ"צ זי"ע) שכתב בתחילת חיבורו וז"ל "הנה יגעתי ומצאתי בכל פרט ופרט להבין דבריו הקדושים ומקורם ומצאתי שזה דלא כיש טועים לומר שבעת שחיבר הסידור חזר מדבריו שבשו"ע, רק ע"ד ששמעתי מפי הרה"ג החסיד המפורסם ר' הלל פאריטשער זי"ע אשר פעם אחד שאלו את אדמו"ר הזקן איך יש לנהוג בדבר שהמקובלים מחולקים עם הפוסקים, והשיב אדמו"ר מסתמא יש לנהוג כהמקובלים, ושאלו אותו הלא הוא בעצמו בשו"ע שלו (סי' כ"ה סכ"ח) כתב שיש לילך אחר הפוסקים, והשיב כן כותבים הפוסקים (ובשו"ע נמשך אחר הפוסקים) אבל המקובלים כותבים לילך אחר המקובלים נגד

ההיתר בוודאות וגם המנהג היה כן אמאי יש לנו צורך לחוש למה שהתניא כותב שהוא רק **חשש** הטאת, והלא הכלל דכל מקום שהלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג (ירושלמי פאה פ"ז ה"ה, מעשר שני פ"ה ה"ב, יבמות פ"ז ה"ג), וענה מו"ר שאין מסתכלים על המנהג הקדום שהיה לפני שכתב התניא את דבריו, אלא על המנהג אח"כ, והיות שמנהג החסידים תמיד היה לחוש לשיטת התניא ודף זה ציוה התניא לפרסם, מסתמא נהיה כן המנהג אצל כל עדות החסידים להחמיר כן וע"כ צריך לחוש אליו, חוץ מאם יתברר שהמנהג היום להקל.

מח] ואמנם הוסיף מו"ר שיש עוד לדון גם בעצתו של התניא שכתב שם "ואין תקנה רק לשפוך מהכוס עד שיצא הפסולת מתוכו, ולא ינפח עליו ברוח עד שיצא, אבל מותר לנפח עליו להקריבו לדופן הכוס ואז יטהו וישפוך ממנו עד שיפול הפסולת מתוכו, שכיון שנפילת הפסולת לחוץ הוא על ידי שאוחז בידו הכוס עם המשקה שבתוכו ומטהו בידו, הרי זה נקרא בורר אוכל מתוך הפסולת ומותר כדי לשנות מיד", שצ"ע האם ראוי לנו לנהוג כעצה זו וכדלהלן.

ממ] דהנה בהכנת דברי הסידור האלו פירשו כמה מגדולי האחרונים (כגון התהלה לדוד סקט"ט ושו"ת דברי נחמיה או"ח סי' כ"א ובאגלי טל מלאכת בורר ס"ג סק"ה מאות ב' ואילך, והקצות השולחן בס' קב"ה) שהוא חולק כאן על דברי המג"א (סי' שיי"ט סקט"ו) שהוא בעצמו פסק כן בשו"ע הרב (סי' שיי"ט ס"ה-י"ט) וכן סוברים רבים מגדולי הפוסקים [בהא"ר (סקט"ג) והתוספת שבת (סקט"ה) וכ"ה פשטות לשון המ"ז (סי' תק"ו סוף סק"ג) והתהל"ד (אות כ"א) הוכיח כן מהראשונים, וכ"פ המ"ב סקנ"ה] שבשופך

מכל העולם להורות לפניהם הלכה אחרת בהל' ציצית ותפילין ושבת וכיוצא, ובפרט שידוע שהסידור כתב אדמו"ר גם עבור אנשים פשוטים המוני העם, שממעם זה לא הזכיר שום כוונות ויהודים ושמות בתוך התפלה כמ"ש בהקדמת שכר הכולל, ומה גם שהשו"ע לא נדפס כלל בחיי אדמו"ר ז"ל רק העתקות מהשו"ע היה נמצא אצל החסידים דוקא, וגם בודאי היה רצונו שכל העולם יהיו חסידים, ואין מקום כלל לבאר את השינויים מהשו"ע להסידור בנימוק כזה שהשו"ע חברו עבור אלו שאינם מהחסידים הנמשכים אחריו" עכ"ל], ואמנם דברים הללו שכתב השער הכולל בשם הר"ה פאריטשער זי"ע שייכים רק לגבי הנהגות שעפ"י הקבלה והחסידות, ולא בעניני הלכה, שבהם יש טעם ברור לשינוי בין הפסק שבשו"ע הרב לפסקי הסידור וכמו שמצטט השער הכולל בעצמו את שו"ת דברי נחמיה (או"ח סי' כ"א) ושו"ת צ"צ (או"ח סי' י"ח) ששם כותבים שניהם טעם השינויים בהלכה בין השו"ע הרב להסידור עפ"י מה שאמר בעל התניא שחוזר בו כמה שנתן נאמנות להמג"א יותר מדאי, וא"כ אי"ז ענין זה שייך לחילוק בין פוסקים למקובלים כלל, ואף שהשער הכולל מסיים "ואת הסידור חיבר ג"כ ע"ז הדרך", צ"ל שאין כוונתו לגבי הענינים שבסידור הנוגעים לגבי ההלכה לבד, אלא מיירי לגבי הדברים שבסידור שיש להם נגיעה במח' הפוסקים והמקובלים (כנוסחאות ומנהגים שבתפלה).

מנז] ושאל התלמיד עוד והלא התניא בעצמו מעיד שם בסידורו שנהגו מכבר בהיתר זה (וכמו שקורא לזה "היתר הנהוג"), והרי מנהג זה יש לו בית אב גדול (ה"ה שיטת המ"ז שהסכים איתו אף בשו"ע הרב), ועוד שבסידור כותב ש"יש בזה **חשש** חיוב הטאת" ומכיון שהמתירים סוברים

הזכוב הוי כפסולת, והרי לנו אין את היכולת להקל לסמוך על הסברא שבסידור שדבר הנשאר בידו הוא דבר הנברר שהוא נגד שיטת המג"א וכל גדולי הפוסקים והמ"ב הנ"ל שם"ל שדבר הנשפך הוא דבר הנברר, וא"כ לשיטתם דכל אלו הפוסקים הרי כששופך הזכוב מהכוס הוי בורר פסולת מתוך האוכל (ורק אלו שקיבלו עליהם לגמרי הוראות הסידור, הם יכולים לסמוך על העצה הנ"ל), וכ"כ הפמ"ג (א"א סקט"ו) להדיא דלשיטת המג"א הנ"ל "אסור לשפוך מכוס זכובים עם מעט משקה דניכר ונראה בורר" [ויש ת"ח שמען שאפשר לסמוך על העצה דהסידור בבחי' לשיטתו, דהלא הרוב פוסקים ס"ל כהמ"ז דבהוצאת זכוב עם עוד משקה שבכף מותר, אלא שאנו רוצים לחוש לאזהרת התניא בסידורו שאין סובר שעצה זו מועילה, ומכיון שהתניא עצמו סובר שם בסידור שבשפיכת הזכוב מהכוס עם עוד משקה שרי א"כ לכו"ע יש לסמוך על עצה זו, ואין לצרף ב' החומרות הנ"ל ולאסור אף בעצת התניא דהשפיכה, אך לכאו' אין דבריו נכונים דאין קשר בין ב' המח' לעשות בהם בחי' היתר דלשיטתו, (וכמו שאין להניח הפרשיות דהתפילין בשכיבה כשיטת ר"ת בתפילין דר"ת, או להניח תפילין דר"ת עד צאה"כ דר"ת למאן דס"ל דזמן צאה"כ כשיטת הגאונים שאין קשר והיכור בין ב' המח'). וה"נ בענינינו שאחרי שאנו רצים לחוש למש"כ התניא שבהוצאת הזכוב עם עוד משקה הוי שם פסולת על כל מה שיוצא עם א"כ איננו יכולים לסמוך על עצתו לשפוך הזכוב מהכוס עם עוד משקה, שבעצה זו הרי הוא לשיטתו בסידור שדבר הנשאר בכוס הוא הנברר אך לשיטת רוב הפוסקים שהדבר הנשפך הוא הנברר הוי בורר פסולת מתוך אוכל, אך העצה המובחרת לדין שאחרי שיטעם קצת מהמשקה שיוצא עם הזכוב, ובזה לכו"ע שם

דבר מדבר נחשב דבר הנשפך שהוא דבר הנברר, ואילו כאן בפסקי הסידור חוזר בו מזה וסובר שהדבר שנשאר בידו הוא הנחשב דבר הנברר [וכן האג"ט (שם) ס"ל כשיטת זו דהסידור, שכן יוצא מתוס' הרי"ד והר"ן ומהרש"ל ועוד], ואמנם עיין בספר שבת כהלכה (פרק פ"ב בביאורים אות ה') שמאריך הרבה לפרש פירוש אחר בדברי הסידור ולדבריו לא חוזר בו כלל בסידור מדבריו שבשו"ע הרב, וס"ל גם בסידור שהדבר הנשפך הוא דבר הנברר (עיי"ש במה שמפרש שהכא שרי לשפוך הזכוב עם המשקה אף לשיטת המג"א שדבר הנשפך הוא הנברר (עיי"ש בסברו בארוכה) אך כנ"ל כמה מגדולי האחרונים לא הבינו כן בדברי הסידור].

נ] והנה בעצה זו דשפיכת הזכוב עם עוד משקה היה אפשר לומר שבזה לכו"ע שרי (אפי' להמג"א שם"ל שדבר הנשפך הוא דבר הנברר וא"כ לכאו' הוי בורר פסולת מתוך אוכל דחייב), דכיון דשופך עם עוד משקה לא הוי ע"ז שם הוצאת פסולת מתוך אוכל אלא שם הפרדת המשקה לב' חלקים (והיינו שאף שבהוצאת המשקה בכף ס"ל להתניא בסידור ששם הוצאת הפסולת עליו, אך בשפיכת הזכוב עם משקה יש מקום לומר דאין ע"ז שם הוצאת הזכוב אלא שם חלוקת המשקה לב' חלקים), אך מהא דחזינן דהוצרך התניא לפרש בסידור טעם ההיתר דהשפיכה משום דהדבר הנשאר בהכוס הוא נחשב לדבר הנברר וע"כ הוי בורר אוכל מתוך פסולת, ש"מ דסובר דאף בשופך משקה עמו היות שניכר שמוציא המשקה מכוסו כדי להפריד מכוסו את הזכוב וע"כ נקרא שם פסולת על כל מה שמוציא עם הזכוב (ומתיר רק משום שסובר בסידורו שדבר הנברר הוא הנשאר בכוס והוי בורר אוכל מתוך פסולת), וא"כ יוצא דלמסקנת הדברים יש לנו לחוש לסברתו זו שכל מה ששופך עם

האמרי אמת זי"ע (כמובא בברכת הבית דף קצ"ה ובברכת השבת דף רל"א ובס' מאור השבת כותב ששמע כן מבנו הפני מנחם) להניח הכף תחת הזבוב ויחזיק הכף בידו אחת ללא שיזיזנה ממקומה ואח"כ ימשוך הכוס ממנה שנמצא שמשך וברר האוכל מהפסולת [דשרי].

הפרדת המשקה על מה שנשפך ולא נקרא כל המשקה שיוצא בשם פסולת ולא הוי כבורר פסולת מאוכל, והרי"ז כעין ההיתר שכתב הביאור"ל (פי' שיי"ט סוד"ה מתוך אוכל) למצוין בפיו מעל כל עצם קודם שמשליכן אותו לחוץ דעי"ז אין שם פסולת על העצם, [וכן ידועה העצה הנוספת בזה שנהג בה

בקידושא רבא

(בבחי' מוסיף והולך כמו בחנוכה) בלימוד התורה"ק בין בנגלה ובין בנסתר, שע"ז מרמוז השם של משה יוסף [דמשה כללות התורה (נגלה ונסתר), ויוסף לרמוז על ענין הוספה בענין התורה דמשה], ויש להיות מוסיף והולך בלימוד שניהם, ואין להעדיף ולהגדיל ולהחשיב אחד מעל חבירו, וכדברי אדמו"ר האמצעי שהנגלות והנסתרות שוים ממש למעלה (וסיים שזהו תלמיד חכם אמת כשיש לו ידיעת הנגלה והנסתר, ש"תלמיד" בבחי' ידיעת הנגלה ו"חכם" בבחי' ידיעת הנסתר), ועי"ז נזכה לגאולה ברחמים גמורים ע"י משה גואל ראשון הוא גואל אחרון הכולל אצלו ב' המשיחין כחדא (בבחי' איחוד תורת הנגלה ותורת הנסתרות כחדא) תכף ומיד לאלתר אמן.

נד] תיקון טעות בסיפור שנדפס בדא"ח של פר' אחו"ק שר' ליבער הגדול ביקש מהש"ך להצטרף אליו לקבל עליו מסי"נ ועי"ז לבטל גזירות ת"ח-ת"ט וכו', העירו שאמנם נמצא נוסח סיפור זה בספר שרשרת זהב, אך באמת ר' ליבער הגדול חי בדור שאחרי מאורעות ת"ח-ת"ט, (וכמש"כ על מצבתו שנפטר בשנת תקל"א) ואמנם גם הוא מסר נפשו להציל את בני' ממגפה וקיבל זאת על עצמו ועצר המגפה, אך לא היה זה להצילם מגזירת ת"ח-ת"ט, אלא היה

(שהיתה סעודת הברי"מ לבן הרה"ח רא"ב שליט"א)
נא] התחיל לקרוא מעשה דהבערגיר והזכיר הרמז והר"ת ממוהרא"ש שבערגיר ר"ת בועז עובד רם גואל ישי רות, שהם הנשמות שיצא מהם דוד המלך משיח ישראל, וכן בכל ברית מילה יש גילוי דיסוד א"ק (כדאי' בספרי חב"ד) בבחי' אורו של משיח שהוא אור הכתר (א"ק), וע"כ דוחה מצות המילה את השבת, ששבת קודש הוא בסוד עולם האצ"י (שבסוד החכמה שנקראת קודש) ובברית מאיר אור יסוד דא"ק שהוא בבחי' הכתר שמעל עולם האצילות, ובכל ברית מאיר אור דיום שכולו שבת דלעת"ל שנזכה אליו בב"א.

נב] ודיבר מהשם שנתנו עתה בברית שהיתה בביהמ"ד (משה יוסף), שהוא שם הקשור ממש לספי' של היום נצח שביסוד, וכידוע דמשה הוא כנגד ספי' הנצח ויוסף כנגד ספי' היסוד (ואמר ששאל אותו אבי חבן על כמה שמות ולא ענהו, והתפלל שיבחר בשם זה מתוך השמות ששאלו), וזהו בבחי' הקשורה לגאולה ולמשיח שתלויה בויקה משה את עצמות יוסף עמו, כמו בגאולת מצרים שהיתה בסוד זה כדאי' מראב"נ.

נג] ודיבר ועורר שכל אחד מהתלמידים יקבל כל עצמו עתה הוספה

שיהא כן לפני הזמן שמקבל שבת, אך יש עדיין לחלק שצריך להיות מבושל רק קודם עצם קדושת השבת ולא לפני תוספת שבת, וכמו שמחלקינן כן לגבי מנחה כידוע דברי בעל התניא (בקונטרס אחרון בס' רס"ג) שמחלק כן לגבי תפלת מנחה, שאף שאין להתפלל מנחה אחרי קבלת שבת, זהו רק אחרי קבלת עצם השבת ולא במי שמקבל על עצמו רק תוספת שבת.

נז] וכן יש לדון בספק זה באחד שנוהג כהגאונים לקולא במוצאי שבת ומיקל באיסור דאו' ולא חושש כלל לשיטת ר"ת (וכל מאות הפוסקים ראשונים ואחרונים דעימיה), שלכאו' בפשטות בודאי שאין הוא יכול לצרף את שיטת ר"ת לסמוך עליו להקל לגבי מעשה שבת אף בדיעבד, דאף דאיסור דמעשה שבת הוא מדרבנן וסמכינן להקל בו אף על דעות שנדחו מהלכה (כמו שהבאנו שם מהביאור"ל סי' שי"ח), זהו דוקא לגבי שיטות שהם בגדר ספק אצל האדם, שאף שמחמירים בדרך כלל שלא כשיטות אלו מ"מ אפשר לסמוך עליהן להקל לגבי מעשה שבת, אך הנוהג להקל בדאו' שלא כשיטת ר"ת ש"מ ששיטת ר"ת אינה נחשבת אצלו אפי' בגדר ספק (שהרי אם היתה אצלו בגדר ספק הרי מחויב מדינא לחוש אליה בדאו' מדין דספק דאו' להומרא) וא"כ בפשטות אין יכול לסמוך עליה להקל אף באיסור דמעשה שבת, אך בכ"ז עדיין יש מקום להסתפק בספק הנ"ל עפ"י מה דאשכחן בפוסקים (או"ח סי' רל"ג) בענין מנחה ומעריב לאחר פלג המנחה דקיי"ל דעביד כמר עביד וכו' שבשעה"ד יכול לסמוך על שיטה אחרת אף שנוהג תמיד כשיטה אחת, ואף שבפשטות שם אמרינן כן רק לגבי מנחה ומעריב דנוגע לגבי ספק דרבנן, אך אמר מו"ר שהגאון ר' עובדיה

זה ר' יחיאל מנמירוב הי"ד שהיה מהשלשה שהציעו להם משמים למסור נפשם עקד"ה לבטל גזירת ת"ח-ות"ט (מלבד הר"ש מאוסטרופולי והש"ך), ואכן ר' יחיאל ור' שמשון קיבלו ע"ע להיהרג עקד"ה, אולם הש"ך לא הסכים להצעה מטעם שנתבאר שם בארוכה, וע"ז הקפיד ר' ליבער הגדול על הש"ך (אף שהיה ר' ליבער בדור אח"כ) וציוה לזרעו שלא להתחתן עם כהנים וכו' כמובא בדא"ח הנ"ל.

נה] ונוסף כאן עוד תיקון במה שנכתב בדא"ח פר' שמיני בשם האג"מ שמתיר אמירה לעכו"ם עד צאה"כ דר"ת כמובא באמת כן באג"מ המצוין שם, אלא שנוסף שם שמתיר האג"מ זאת אף למי שאינו נוהג בעצמו כשיטת ר"ת, ובאמת שלא נזכר כן בדברי האג"מ מפורש, אלא כותב בכללות דכן הדין שיכולים לסמוך על ר"ת ואינו תולה אם השואל נוהג כר"ת או לא אף שידע בודאי שלא כו"ע נוהגים כר"ת, אך סו"ם א"א להביא ראיה מדברי האג"מ דאולי כוונתו שם למי שנוהג להחמיר כר"ת כשיטת האג"מ עצמו שיש להחמיר כר"ת.

נו] ובספק המוזכר שם במי שהניח תבשיל חי על אש שאינה גו"ק לפני השקיעה האם יכול לסמוך בדיעבד על שיטת ר"ת שעד השקיעה דידיה כבר נתבשל התבשיל כחצי בישול ולהתיר המאכל בדיעבד, הוסיף מו"ר עתה לבאר יותר צדדי הספק, דמצד א' י"ל דאם אדם זה בעצמו מחמיר (לכה"פ בדאו') כשיטת ר"ת יכול לכאו' לסמוך בדיעבד גם לגבי שאלה זו על שיטת ר"ת ולהתיר המאכל באכילה, ומאידך גיסא י"ל שכיון שכל הקהילות היום מקבלות איסור מלאכה מהשקיעה (ואף המתפלל מנחה מאוחר) אולי לגבי הדין שצריך שיהא התבשיל מבושל חצי בישול צריך

יוסף שליט"א בספרו על הש"ס בדין דעביד
כמר עביד כותב בדרך ארעי היכא דלא
איפסק הלכתא כאחד מהשיטות, יכול
לעשות אפי' בדאו' כשיטה אחרת, וא"כ
לדברי הגרע"י יש מקום להסתפק שאף
הנוהג תמיד כשיטת הגאונים אף לקולא
אולי יכול בדרך ארעי לסמוך על שיטת ר"ת
להתיר המאכל באכילה, וצ"ע בכ"ז.

ברוך ה' לעולם אמן ואמן